

КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ

COUNTERINTELLIGENCE ACTIVITIES: CONCEPTUAL FOUNDATIONS AND ORGANIZATIONAL FEATURES

Басалик С.А., к.ю.н.,
доцент кафедри спеціальних дисциплін

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Тишук В.В., д.філос.,
доцент кафедри спеціальних дисциплін

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

У статті здійснено аналіз концептуальних засад та організаційних аспектів контррозвідувальної діяльності як важливої складової системи національної безпеки. Зроблено акцент на завданнях та принципах контррозвідувальної роботи, що ґрунтуються на комплексному підході до ідентифікації, запобігання та нейтралізації загроз. Особливу увагу приділено управлінським принципам, які визначають ефективність організації контррозвідувальної діяльності. Серед них виділено основні принципи, зокрема: лінійний – орієнтований на чітке розподілення завдань за функціональними напрямками; об'єктивний – спрямований на захист об'єктів стратегічного значення; територіальний – що враховує специфіку регіонів з підвищеним рівнем загроз; проблемно-цільовий – який дозволяє гнучко адаптувати стратегії до змінюваних умов безпеки.

Автори стверджують, що інтеграція зазначених принципів створює умови для комплексного вирішення завдань у сфері контррозвідки та сприяє посиленню спроможності держави реагувати на внутрішні й зовнішні виклики.

Визначено повноваження різних органів, відповідальних за контррозвідувальну діяльність в Україні, зокрема Служби безпеки України, розвідувальних органів, Державної прикордонної служби України та Управління державної охорони України. Проаналізовано правову основу та особливості використання гласних і негласних контррозвідувальних заходів для забезпечення національної безпеки.

Розглянуто контррозвідувальні заходи, які включають як відкриті методи, зокрема спостереження та перевірку відкритих джерел, так і негласні, що передбачають залучення конфіденційних джерел для виявлення загроз. Додатково проаналізовано пошукові, режимні та адміністративно-правові заходи, що є складовими системи контррозвідувальної діяльності, кожен з яких має власну правову основу, визначену відповідними законами України.

У висновках підкреслено на необхідності розробки нових стратегій і підходів, які враховують сучасні глобальні виклики та сприяють підвищенню ефективності контррозвідувальної діяльності. Зокрема, підкреслюється важливість впровадження інноваційних технологій, посилення міжвідомчої координації та поглиблення міжнародного співробітництва.

Отримані результати мають практичне значення для вдосконалення управління контррозвідувальною діяльністю та формування політики національної безпеки в умовах сучасного безпекового середовища.

Ключові слова: контррозвідувальна діяльність; контррозвідувальні, пошукові, режимні та адміністративно-правові заходи; національна безпека; загрози.

The article analyzes the conceptual foundations and organizational aspects of counterintelligence activities as an essential component of the national security system. Emphasis is placed on the tasks and principles of counterintelligence work, which are based on a comprehensive approach to identifying, preventing, and neutralizing threats. Special attention is given to management principles that determine the effectiveness of organizing counterintelligence activities. Among them, key principles are highlighted, including linear – oriented toward the precise distribution of tasks across functional areas; object-based – aimed at protecting strategically important objects; territorial – considering the specifics of regions with a high level of threats; problem-targeted – which allows for the flexible adaptation of strategies to changing security conditions.

The authors argue that integrating these principles creates conditions for a comprehensive solution to tasks in the field of counterintelligence and contributes to strengthening the state's ability to respond to internal and external challenges.

The powers of various bodies responsible for counterintelligence activities in Ukraine are defined, including the Security Service of Ukraine, intelligence agencies, the State Border Guard Service of Ukraine, and the State Guard Administration of Ukraine. The legal framework and specifics of using both overt and covert counterintelligence measures to ensure national security are analyzed.

Counterintelligence measures are considered, including open methods, such as surveillance and verification of open sources, and covert methods, which involve using confidential sources to detect threats. Additionally, search, regime, and administrative-legal measures that are components of the counterintelligence system are analyzed, each of which has its legal basis, as defined by the relevant laws of Ukraine.

The conclusions emphasize the need to develop new strategies and approaches that consider contemporary global challenges and contribute to increasing the effectiveness of counterintelligence activities. In particular, the importance of implementing innovative technologies, strengthening interagency coordination, and deepening international cooperation is highlighted.

The results obtained have practical significance for improving the management of counterintelligence activities and shaping national security policy in the context of the modern security environment.

Key words: counterintelligence activities; counterintelligence, search, regime, and administrative-legal measures; national security; threats.

Вступ. Контррозвідувальна діяльність є невід'ємною частиною національної безпеки будь-якої держави, спрямованою на захист її інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз. Це надзвичайно важлива складова, оскільки від її ефективності залежить стабільність, безпека та суверенітет країни. У сучасному світі, що характеризується високою динамікою змін і багатьма глобальними викликами, роль контррозвідки стає дедалі важливішою. Зокрема, такі загрози, як тероризм, гібридні війни, кіберзагрози, іноземне втручання та діяльність спеціальних служб, що мають на меті підрив стабільності держави, вимагають від

контррозвідувальних органів швидкої та адекватної реакції. Враховуючи ці обставини, підрозділи, що здійснюють контррозвідувальну діяльність, повинні мати можливість ефективно реагувати на спроби розвідувально-підривної діяльності з боку зовнішніх і внутрішніх сил, здатних завдати шкоди державі.

У рамках цього дослідження розглядаються основні завдання та принципи контррозвідувальної діяльності, її організаційна структура, а також функціональні напрямки роботи відповідних органів, таких як Служба безпеки України, розвідувальні органи, Державна прикордонна

служба України та Управління державної охорони. Особливу увагу приділено методам, що застосовуються в контррозвідальній діяльності, які можна поділити на гласні та негласні заходи. Гласні методи включають моніторинг відкритих джерел, спостереження, а негласні – активне залучення конфіденційних джерел інформації для виявлення загроз і вжиття відповідних контрзаходів. Усі ці аспекти є частинами комплексної системи забезпечення національної безпеки, що базується на ефективному поєднанні різних методів, інструментів і підходів.

Метою цього дослідження є аналіз концептуальних засад та організаційних особливостей контррозвідальної діяльності, які визначають її ефективність в умовах сучасних викликів. Оскільки глобальні загрози постійно змінюються, важливою є адаптація тактики і стратегії, що забезпечують надійний захист державних інтересів.

Мета, завдання та принципи контррозвідальної діяльності. Мета контррозвідальної діяльності полягає у всебічному попередженні, своєчасному виявленні та запобіганні зовнішнім і внутрішнім загрозам, які можуть негативно вплинути на безпеку держави. Це охоплює не лише захист від розвідальних, терористичних та інших протиправних посягань, що здійснюються спеціальними службами іноземних держав, але й протидію діяльності організацій, окремих груп та осіб, які можуть загрожувати основам державності. Завдяки такій чітко визначеній меті контррозвідальна діяльність виконує головну роль у формуванні безпечного середовища для громадян, підтримуючи стабільність та суверенітет країни.

Задля реалізації цієї мети контррозвідальна діяльність має виконувати низку завдань, які забезпечують комплексний підхід до боротьби із загрозами національній безпеці. Одним із завдань є добування, аналітична обробка та використання інформації, що містить ознаки або факти розвідальної, терористичної та іншої діяльності, яка шкодить національній безпеці України. У цьому контексті необхідно не лише ідентифікувати загрози, але й виявляти тенденції у діяльності супротивника, що може стати основою для подальших дій. Використання різноманітних джерел інформації – відкритих даних, технічних засобів розвідки, оперативної інформації від залучених осіб – створює основу для ефективного аналізу та прогнозування ризиків.

Таким чином, контррозвідка передбачає виявлення, затримання та нейтралізацію осіб, які здійснюють діяльність на шкоду державі. Однак важливо, щоб така протидія була не лише фактовою, але й носила випереджувальний характер. Розробка та реалізація спеціальних операцій, спрямованих на запобігання розвідальним та терористичним загрозам, забезпечує саме такий підхід до забезпечення національної безпеки. Одним із аспектів цього завдання є запобігання проникненню іноземних агентів і небезпечних структур на територію України, що потребує вдосконалення режимних заходів на державному кордоні та на стратегічних об'єктах.

Крім цього, режимні заходи передбачають створення комплексних планів дій, які можуть бути реалізовані в умовах кризових ситуацій. Систематичне проведення навчань і тренувань для персоналу, відповідального за національну безпеку, дозволяє не лише підвищити готовність до реагування на такі ситуації, але й формує ефективну систему управління в цих умовах.

У цьому контексті усунення умов, що сприяють виникненню загроз, є ще одним завданням контррозвідальної діяльності. Вдосконалення законодавчої бази, що регулює діяльність державних органів у сфері безпеки, а також проведення інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності населення про загрози і способи їх подолання, є невід'ємними елементами цієї роботи. Створення умов для активної участі громадянськості у забезпе-

ченні національної безпеки допомагає формувати свідоме суспільство, здатне ефективно реагувати на виклики.

Також варто відзначити, що контррозвідальна діяльність не існує у вакуумі – вона передбачає активну міжнародну співпрацю. Обмін інформацією та досвідом з іншими країнами дозволяє отримувати актуальні дані про загрози, а також застосовувати найкращі практики у сфері контррозвідки. Такі партнерства, що можуть включати як двостороннє, так і багатостороннє співробітництво з міжнародними організаціями, сприяють комплексному підходу до захисту національних інтересів.

Поряд з цим, потрібно враховувати сучасні соціально-політичні та економічні виклики, які вимагають оптимізації контррозвідальної діяльності шляхом удосконалення існуючих і впровадження нових підходів. Основні принципи цієї діяльності, такі як законність, повага до прав людини, конспірація, поєднання гласних і негласних методів, визначають правову та моральну основу забезпечення національної безпеки. Їх необхідно систематизувати з урахуванням загальних і спеціальних аспектів контррозвідки, а також переглянути та адаптувати до сучасних умов, щоб забезпечити ефективну протидію загрозам [1].

У цьому контексті важливим напрямом є розробка і впровадження адміністративно-управлінських принципів, які формують основу організації контррозвідальної діяльності. Управлінські принципи є системою нормативних положень, що визначають засади функціонування підрозділів національних спеціальних служб. Вони дозволяють керівникам формувати, підтримувати та вдосконалювати умови, необхідні для ефективного виконання завдань контррозвідальної діяльності. До таких принципів належать лінійний, об'єктовий, лінійно-об'єктовий, територіальний та проблемний [2, с. 115], який поділяється на проблемно-об'єктовий та проблемно-цільовий принципи. Їх застосування забезпечує ефективну організацію роботи контррозвідальних підрозділів, враховуючи ієрархічні, територіальні та функціональні аспекти управління [3].

Лінійний принцип контррозвідальної діяльності передбачає організацію роботи підрозділів за конкретними напрямками, що відповідають ключовим загрозам національній безпеці. До основних напрямків належать: протидія підривній діяльності спеціальних служб іноземних держав, тероризму, сепаратизму, корупції та організованої злочинності, боротьба з антиукраїнськими організаціями й деструктивними клерикальними центрами, а також захист національної медіа-сфери та інформаційного простору. Зазначений принцип забезпечує чітке розмежування завдань, спеціалізацію оперативного складу й ефективне використання ресурсів для попередження та нейтралізації багатогранних загроз.

Об'єктовий принцип контррозвідальної діяльності передбачає захист стратегічних об'єктів через анти диверсійні заходи, запобігання проникненню ворожої агентури та збереження державної таємниці. До таких об'єктів належать органи влади (парламент, уряд, міністерства), критична інфраструктура (атомні електростанції) та військові частини. Водночас важливо чітко розмежовувати функції: наприклад, Міністерство оборони чи Генеральний штаб Збройних Сил є об'єктами захисту, тоді як дипломатичні представництва іноземних держав із резидентурами розвідки належать до сфери контррозвідального пошуку.

Лінійно-об'єктовий принцип контррозвідальної діяльності передбачає організацію роботи на конкретному об'єкті, де оперативна ситуація потребує виділення спеціального напрямку для протидії ворожим загрозам. Такий принцип застосовується у випадках, коли на об'єкті спостерігається активна діяльність супротивника, що вимагає інтегрованого використання як об'єктових, так і лінійних методів. Наприклад, під час контррозвідального забезпечення спеціального підрозділу, який перебуває в зоні бойо-

вих дій і є цілком інтенсивних спроб агентурного проникнення з боку спеціальних служб країни-агресора, акцент робиться на комбінації захисту об'єкта та нейтралізації конкретних загроз. Це дозволяє не лише забезпечити діяльність підрозділу, але й ефективно реагувати на ворожі дії у широкому контексті оперативної обстановки (ситуації).

Територіальний принцип контррозвідальної діяльності передбачає організацію контррозвідальних заходів з урахуванням адміністративно-територіального поділу України та специфіки загроз, що можуть виникати в різних регіонах. Такий принцип дає змогу адаптувати тактику та стратегію захисту до конкретних умов кожної території. Наприклад, акцент робиться на захисті національної інформаційної сфери, зважаючи на важливість інфраструктури для національної безпеки. По прифронтовій території, контррозвідальні заходи спрямовані на боротьбу з розвідально-підривною діяльністю та тероризмом. На заході проводиться контррозвідальне забезпечення збройних формувань, що здійснюють охорону стратегічних об'єктів і державного кордону України. Окрім того, на прикордонних територіях, де важлива взаємодія з правоохоронними органами сусідніх держав, забезпечується контррозвідальний супровід процесів прикордонно-представницької роботи та прикордонного співробітництва органів місцевого самоврядування для запобігання проникненню залучених спеціальними службами країни-агресора осіб та протидії організованим злочинності.

Проблемний принцип контррозвідальної діяльності застосовується, коли виникає необхідність орієнтувати контррозвідальну роботу на найгостріші та найактуальніші загрози, що виникають у конкретний період часу або на перспективу. Зазначене дозволяє оперативно адаптувати комплекс заходів в залежності від динаміки оперативної обстановки (ситуації), зокрема, при зміні характеру загроз. Наприклад, з початком повномасштабного вторгнення країни-агресора, контррозвідальна діяльність була переорієнтована на протидію специфічним загрозам, зокрема розвідально-підривній діяльності, що включала не лише традиційне агентурне проникнення, а й кібератаки, інформаційні війни та диверсії. Така зміна акцентів дозволила контррозвідальним підрозділам фокусуватися на вразливих аспектах національної безпеки, своєчасно виявляючи та нейтралізуючи ворожі розвідально-підривні мережі та знищуючи їхню інфраструктуру, що становить загрозу для держави.

Проблемно-об'єктовий принцип контррозвідальної діяльності полягає в організації роботи на конкретних об'єктах, де актуалізуються загрози розвідального проникнення спеціальних служб країни-агресора. Вказаний підхід забезпечує зосередження зусиль на стратегічно елементах, де найімовірніше може відбутися ворожий вплив чи інфільтрація. Наприклад, у разі загрози розвідального проникнення ворожих спеціальних служб, контррозвідальні заходи мають бути спрямовані на захист атомних електростанцій, які є критичними об'єктами інфраструктури, що можуть стати мішенями для диверсій або саботажу. Також необхідно враховувати об'єкти державної влади, такі як військово-цивільні адміністрації, де може бути активне розвідальне проникнення, спрямоване на отримання стратегічної інформації або дестабілізацію ситуації. Застосування цього принципу дозволяє зосередити ресурси та увагу на вразливих та критичних об'єктах, забезпечуючи виявлення та нейтралізацію загроз, які безпосередньо впливають на національну безпеку.

Проблемно-цільовий принцип контррозвідальної діяльності передбачає цілеспрямовану концентрацію сил та засобів контррозвідки на конкретних цілях для досягнення максимальної ефективності при обмежених ресурсах. Такий «асиметричний» підхід дозволяє організувати контррозвідальну роботу таким чином, щоб вирішення завдань відбувалося в стислі терміни і з максимальним

результатом, зосереджуючи зусилля саме на критичних моментах. Наприклад, під час парламентських виборів, коли існує загроза проникнення сил спеціальних служб країни-агресора до українського законодавчого органу, застосування проблемно-цільового принципу дозволяє зосередити ресурси на певних етапах виборчого процесу. Це включає ретельний моніторинг кандидатів, виборчих штабів, а також фінансових і логістичних потоків, що можуть бути використані ворогом для досягнення свої цілей. Крім того, увага повинна бути приділена активному контролю за процесом голосування, для запобігання спробам підкупу або маніпуляцій, що дозволяє оперативно виявляти і нейтралізувати загрози, які можуть підірвати легітимність виборчого процесу, гарантувати безпеку державних інститутів і зберегти цілісність системи національної безпеки [3].

Повноваження у сфері контррозвідальної діяльності та окремі аспекти її організації. Служба безпеки України залишається основним органом, що відповідає за контррозвідку в Україні [4], але існують й інші структури у цій сфері, такі як розвідальні органи, Державна прикордонна служба України та Управління державної охорони України, що мають доповнювальні функції, тобто проводять контррозвідальні заходи, але не здійснюють контррозвідальну діяльність в цілому. Важливо визначити ролі та функції кожного з цих органів (таблиця 1).

Зупиняючись на особливостях повноважень, необхідно зазначити, що розвідальні органи України мають право на проведення контррозвідальних заходів у певних випадках, передбачених статтею 17 Закону України «Про розвідку» [6]. Це підкреслює важливість міжвідомчої співпраці у сфері контррозвідки, оскільки різні органи можуть ефективно взаємодіяти для досягнення спільної мети – забезпечення національної безпеки.

Не менш важливим є те, що правоохоронні та інші органи державної влади, а також органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності мають зобов'язання сприяти Службі безпеки України в проведенні контррозвідальної діяльності. Це створює умови для комплексного підходу до забезпечення національної безпеки та підтримки належного рівня взаємодії між різними державними структурами. Таке співробітництво є необхідним для своєчасного виявлення загроз та їх нейтралізації, адже в умовах сучасних викликів безпека країни залежить від швидкості та ефективності дій усіх державних органів.

Здійснення контррозвідальних заходів дозволено лише уповноваженим законодавством суб'єктам, що забезпечує структурованість і мінімізує ризики несанкціонованих дій, які можуть порушувати права громадян. Законодавчі норми гарантують, що всі заходи у цій сфері виконуються під контролем та наглядом визначених органів.

Отже, права у сфері контррозвідальної діяльності формують правову основу для ефективної роботи спеціальних служб в Україні. Завдяки чітко визначеним повноваженням та зобов'язанням усіх учасників цього процесу забезпечується не лише захист державних інтересів, а й стабільність та безпека суспільства в цілому.

Крім того, суб'єкти контррозвідальних заходів та контррозвідальної діяльності мають обов'язок виявляти потенційні загрози національній безпеці та запобігати їх реалізації. Ця діяльність включає ідентифікацію загроз, що можуть свідчити про ворожі наміри з боку іноземних спеціальних служб. Контррозвідка збирає та аналізує інформацію з різних джерел, що дозволяє формувати комплексні профілі загроз та передбачати їх можливі сценарії.

Контррозвідальна діяльність в Україні реалізується як через гласні, так і через негласні заходи, що дозволяє ефективно реагувати на різні загрози. Залежно від специфіки завдань, що стоять перед органами, її форми та методи адаптуються для забезпечення національної

Система законодавчого забезпечення інституційних органів України в сфері контррозвідки

Державний орган	Повноваження	Закони України
Служба безпеки України	Організатор та координатор контррозвідувальної діяльності; Здійснення контррозвідувальної діяльності (контррозвідувальних, пошукових, режимних, адміністративно-правових заходів)	Про контррозвідувальну діяльність [5] Про розвідку [6] Про оперативно-розшукову діяльність [7] Про Службу безпеки України [8]
Розвідувальні органи (Головне управління розвідки ЗСУ, Служба зовнішньої розвідки України, Розвідувальний орган ДПСУ)	Проведення контррозвідувальних заходів	Про контррозвідувальну діяльність [5] Про розвідку [6] Про оперативно-розшукову діяльність [7] Про Службу зовнішньої розвідки України [9]
Підрозділи забезпечення внутрішньої і власної безпеки Державної прикордонної служби України	Проведення контррозвідувальних заходів	Про контррозвідувальну діяльність [5] Про розвідку [6] Про оперативно-розшукову діяльність [7] Про Державну прикордонну службу України [10]
Підрозділи забезпечення внутрішньої і власної безпеки Управління державної охорони України	Проведення контррозвідувальних заходів	Про контррозвідувальну діяльність [5] Про оперативно-розшукову діяльність [7] Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб [11]

безпеки, боротьби з розвідувально-підривною діяльністю, тероризмом та іншими викликами. Кожен із підходів має свої характеристики та застосовується відповідно до конкретних обставин і цілей контррозвідувальної діяльності.

Гласні контррозвідувальні заходи охоплюють відкриті форми діяльності, що здійснюються відповідно до норм законодавства і є доступними для публічного контролю. Вони включають використання офіційних форм роботи, таких як публічні перевірки та моніторинг, що дозволяють здійснювати контроль за інформацією про потенційні загрози національній безпеці, зокрема перевірку осіб, організацій, підозрілих об'єктів та іншої інформації, доступної через відкриті джерела. Це також включає співпрацю з іншими державними органами, що дає змогу обмінюватися інформацією про протиправну діяльність або незаконні схеми, які можуть становити загрозу для безпеки країни. Крім того, важливим є аналіз та оцінка відкритих даних, що дозволяють ідентифікувати потенційні загрози без порушення прав людини та здійснювати спостереження за діяльністю організацій, що підозрюються в нанесенні шкоди державі.

Негласні контррозвідувальні заходи є конфіденційними і не підлягають публічному розголошенню. Серед іншого, ці заходи здійснюються з використанням залучених осіб, які конфіденційно співпрацюють з контррозвідувальними органами. Це можуть бути особи, що надають інсайдерську інформацію і допомагають у виявленні загроз, що є важливим для національної безпеки. Крім того, для проведення негласних заходів використовуються оперативні та оперативно-технічні засоби, такі як прослуховування телефонних розмов, відеоспостереження, моніторинг електронної пошти та інші форми діяльності спеціальних служб. Зазначені методи дозволяють отримувати інформацію без відома осіб, що може бути необхідним для виявлення терористичних або розвідувально-підривних спрямувань.

Порядок використання негласних заходів контррозвідувальної діяльності регулюється національним законодавством і відомчими нормативно-правовими актами. Вони встановлюють правила для застосування таких заходів, визначаючи, коли і за яких умов їх можна використовувати. Особливу увагу при цьому приділяють гарантіям законності та правам людини, а також забезпеченню належного контролю з боку судових органів для запобігання зловживанням.

Гласні та негласні заходи (таблиця 2) становлять основу контррозвідувальної діяльності спеціальних служб України. Оскільки ця діяльність є важливим компонентом національної безпеки, її ефективність залежить від чіткого розуміння видів і правових меж заходів. Історичний досвід

демонструє еволюцію контррозвідувальних заходів, таких як легендування, перлюстрація кореспонденції, зовнішнє спостереження, агентурна діяльність і дезінформація. Вони залишаються важливими для сучасної контррозвідувальної практики, спрямованої на захист держави [12].

Для забезпечення ефективності організації та реалізації контррозвідувальних заходів та контррозвідувальної діяльності уповноважені органи та підрозділи ведуть контррозвідувальні справи, що дозволяє систематизувати, документально фіксувати результати проведених заходів, здійснювати їх ретельний аналіз, правову оцінку, а також приймати відповідні управлінські рішення. Контррозвідувальні справи слугують ключовим інструментом для документування всіх етапів контррозвідувальної роботи, від збору вихідних даних до впровадження конкретних заходів із нейтралізації загроз національній безпеці.

Контррозвідувальні справи містять широкий спектр інформації, яка формується в результаті проведення контррозвідувальних, пошукових, режимних та адміністративно-правових заходів. Це можуть бути дані про об'єкти спостереження, їхню діяльність, контакти, можливі загрози, а також результати застосування технічних засобів та отриманих повідомлень від конфіденційних джерел. Зазначені матеріали аналізуються і стають основою для підготовки пропозицій щодо подальших заходів або управлінських рішень.

Ведення контррозвідувальних справ потребує чіткої класифікації, яка враховує характер загроз та об'єктів, включаючи окремих осіб, групи, організації або процеси. Такий підхід забезпечує можливість швидкого прийняття рішень і раціонального використання ресурсів контррозвідувальних підрозділів для ефективного досягнення визначених цілей.

Водночас успішність контррозвідувальної діяльності залежить не лише від правильної організації справ, але й від вдосконалення організаційно-правових засад. Уніфікація функцій суб'єктів безпеки, підвищення рівня їхньої взаємодії та зосередження на комплексному аналізі загроз дозволяють контррозвідці бути наступальною. Поєднання стратегічного планування з контррозвідувальною роботою не лише дозволяє протидіяти наявним викликам, а й формує основу для довгострокового забезпечення національної безпеки [17].

Дослідження Халимона, Сівіцкаса та Міняйлука підкреслює необхідність комплексного підходу до оптимізації контррозвідувальної діяльності Державної прикордонної служби України в умовах воєнного стану. Розширення кадрового потенціалу, впровадження систематичного навчання та вдосконалення нормативно-правової бази

Класифікація заходів системи контррозвідувальної діяльності [13]

Види	Характеристика	Нормативно-правова основа
Гласні контррозвідувальні заходи	Використання відкритих (офіційних) форм і методів роботи	ст. 8 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» [5]
Негласні контррозвідувальні заходи	Виконання завдань із залученням конфіденційних джерел інформації	ст. 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» [5]
Пошукові заходи	Виявлення, документування та аналіз раніше не відомої інформації про загрози національній безпеці	ст. ст. 2, 5 та 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [7]
Режимні заходи	Забезпечення та контроль прикордонного режиму, режимних правил у пунктах пропуску через державний кордон тощо	ст. 19 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» [10] ст. 26 Закону України «Про державний кордон України» [14] ст. 5 Закону України «Про прикордонний контроль» [15]
Адміністративно-правові заходи	Застосування у процесі владної діяльності	п. 2 Постанови Кабінету Міністрів України «Про прикордонний режим» [16]

є ключовими кроками. Інтеграція всього комплексу заходів сприятиме підвищенню ефективності роботи контррозвідувальних підрозділів, забезпеченню збереження державної таємниці та зміцненню національної безпеки.

Автори наголошують на необхідності чіткого визначення суб'єктів, процедур та видів контррозвідувальних заходів. Вони пропонують вдосконалити підходи до виявлення загроз від спецслужб країни-агресора та покращити інформаційну безпеку. Крім того, рекомендується посилення внутрішнього контролю і захисту інформації, а також активізація наукових досліджень. Реалізація таких підходів сприятиме підвищенню здатності Державної прикордонної служби України ефективно протидіяти новим загрозам [18].

Для забезпечення режимних заходів на державному кордоні та в прикордонних районах доцільно розширити коло суб'єктів контррозвідувальної діяльності, зокрема, залучивши оперативно-розшукові підрозділи Державної прикордонної служби України. Це дозволить ефективніше використовувати додаткові ресурси для здійснення превентивних і наступальних дій з охорони та захисту державного кордону, а також для виявлення і запобігання загрозам національній безпеці України [19].

Висновки. Контррозвідувальна діяльність є інструментом забезпечення національної безпеки в умовах зростаючих глобальних та локальних загроз. Оскільки загрози стають більш різноманітними і складними, особлива увага приділяється розробці нових принципів управління контррозвідувальною діяльністю та проведення спеціальних

операцій. Лійніні, об'єктові, територіальні та проблемно-цільові принципи дозволяють адаптувати контррозвідувальні заходи до специфіки загроз і забезпечувати високий рівень безпеки. Міжнародна співпраця повинна стати важливою складовою, сприяючи обміну інформацією та використанню кращих практик контррозвідки. Врахування соціально-політичних та економічних змін допоможе адаптувати стратегії до нових викликів, які постають перед національною безпекою.

В Україні контррозвідувальна діяльність здійснюється різними державними органами, серед яких Служба безпеки України є основним організатором та координатором. Для ефективного ведення контррозвідувальних справ необхідна чітка класифікація загроз та об'єктів, що дозволяє здійснювати швидке прийняття рішень та ефективно використовувати ресурси. Успішність контррозвідувальної діяльності значною мірою залежить від належної вдосконалення організаційно-правових засад і підвищення рівня взаємодії між суб'єктами безпеки.

Дослідження показують, що для оптимізації діяльності необхідно розширити кадровий потенціал, впровадити систематичне навчання та вдосконалити нормативно-правову базу. Інтеграція всього комплексу заходів сприятиме підвищенню ефективності роботи контррозвідувальних підрозділів і зміцненню національної безпеки.

Отже, контррозвідувальна діяльність в Україні є багатогранним процесом, який вимагає комплексного підходу, міжвідомчої співпраці та постійного вдосконалення для забезпечення національної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пелюх О. С. Теоретико-правове обґрунтування основоположних засад контррозвідувальної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2019. Вип. 55. Т. 2. С. 136–140.
2. Романов М. С. Контррозвідувальний режим в Україні : підручник Острого : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2023. – 512 с.
3. Михальчишин Ю. А. Принципи організації роботи контррозвідки та поняття оперативної обстановки. *Азов*. 2019. URL: <https://azov.org.ua/pryntsypy-orhanizatsii-roboty-kontrozvidky/>.
4. Морей Т. Б. Особливості застосування оперативно-бойових заходів і засобів контррозвідувальної діяльності в умовах російської воєнної агресії, що триває. *Вісник УжНУ. Серія: Право*. 2024. Том 3, № 83. С. 268–274. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.41>.
5. Закон України «Про контррозвідувальну діяльність». *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 12. Ст. 89.
6. Закон України «Про розвідку». *Відомості Верховної Ради*. 2020. № 47–50. Ст. 120.
7. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.
8. Закон України «Про Службу безпеки України». *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.
9. Закон України «Про Службу зовнішньої розвідки України». *Відомості Верховної Ради*. 2006. № 8. С. 94.
10. Закон України «Про Державну прикордонну службу України». *Відомості Верховної Ради*. 2003. № 27. Ст. 208.
11. Закон України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб». *Відомості Верховної Ради*. 1998. № 35. Ст. 236.
12. Tyshchuk V. Genesis of counterintelligence activities of border authorities and units of Ukraine. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2022. № 27(2). P. 87–98. DOI: <https://doi.org/10.56215/0122272.87>.
13. Тишук В. В. Види та класифікація контррозвідувальних заходів у діяльності Державної прикордонної служби України. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України : Юридичні науки*. № 3. 2018. DOI: <https://doi.org/10.32453/2.vi3.1027>.
14. Закон України «Про державний кордон України». *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 2. Ст. 5.
15. Закон України «Про прикордонний контроль». *Відомості Верховної Ради*. 2010. № 6. Ст. 46.
16. Постанова Кабінету Міністрів України «Про прикордонний режим». *Відомості Верховної Ради*. 1998. № 1147.
17. Жук Т. І. Контррозвідувальні органи як складник системи суб'єктів сектору безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. № 4. С. 107–111. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.4.18>.
18. Халимон С., Сівіцкас І., Міняйлук В. Проблеми контррозвідувального забезпечення Державної прикордонної служби України та шляхи їх вирішення. *Закон і кордон*. 2024. № 1 (3). С. 220–244. DOI: [10.32453/law_border.v3i1.1636](https://doi.org/10.32453/law_border.v3i1.1636).
19. Тишук В. Шляхи вдосконалення законодавчого забезпечення проведення контррозвідувальних заходів уповноваженими органами та підрозділами Державної прикордонної служби України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2021. № 4. С. 94–103. DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2021.04.10>.